

วิเคราะห์พิธีกรรมแต่งงาน และแสดงความสัมพันธ์กับประเทศไทย

มูลเหตุของการทำพิธีแต่งงาน

การแต่งงานเป็นประเพณีสำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงความรักมั่นคง หรือความเจริญทางจิตใจ ถ้าสังคมใดไม่มีประเพณีแต่งงานเป็นระเบียบแบบแผนแล้ว คนในสังคมนั้นก็ไม่ต่างไปจากสัตว์ เพราะย่อมจะสัมพันธ์กันตามอำเภอใจ และตามธรรมชาติวิสัย อันอาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมได้ ทั้งนี้ ในสังคมที่เจริญ หรือมีวัฒนธรรม จึงได้กำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งงานขึ้นไว้ และคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ก็ยึดถือสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี ประเพณีที่กำหนดขึ้นนี้ ย่อมจะสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความคิดความเชื่อถือ หรือค่านิยมของสังคม ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจในยุคสมัยนั้น ๆ ด้วย

การที่คนส่วนใหญ่ ไม่ว่าชาติใดภาษาใด คงถือว่าการแต่งงานเป็นเรื่องสำคัญนั้น ก็เพราะการแต่งงานเป็นการเริ่มต้นชีวิตครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของสังคม นอกจากนี้ การแต่งงานยังมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล เพราะทำให้บุคคลสองคน คือชายและหญิงซึ่งมาจากทางครอบครัว ต่างผูกพันกันโดยเป็นสามีภรรยา และอยู่ร่วมกันจนตลอดชีวิต หรือนานเท่านาน เพื่อจะได้สืบต่อวงศ์ตระกูลและเผ่าพันธุ์มนุษยชาติต่อไป ด้วยเหตุนี้ การแต่งงานจึงจำเป็นต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะมุ่งให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อความสุภาพความเจริญของคู่สมรส ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทั้งปวง

สำหรับชาวอารยันอินเดียนั้น ถือว่าการแต่งงานเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะ

เป็นพิธีสังสรรค์ที่ทำให้ชีวิตของวิชาตินบริสุทธ์และสมบุรณ์¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแต่งงานมีผลสำคัญต่อชีวิตของหญิง เพราะทำให้เธอพ้นจากความทุกข์ของครอบครัวเดิม และเข้าไปเป็นสมาชิกในครอบครัวของสามี ซึ่งทำให้เธอต้องขึ้นอยู่กับสามีอย่างเต็มที่ การแต่งงานจึงเป็นการตัดสินใจครั้งสำคัญของหญิงมากกว่าของชาย และทุกเหตุการณ์การแต่งงานมีความสำคัญต่อชีวิตของชาวอารยันอินเดีย เช่นนี้เอง การระมัดระวังและการป้องกันความผิดพลาดประการต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตสมรส จึงถูกกำหนดขึ้น ถึงปรากฏอยู่ในรูปของพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะสลับซับซ้อน พิธีกรรมเหล่านั้น ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขและความมั่นคงในชีวิตสมรส

อนึ่ง ชาวอารยันอินเดียยังถือว่า การแต่งงานเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ จึงกำหนดให้พิธีกรรมขวงสรรพทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับชาย เพื่อมุ่งขจัดอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกัน²

วิเคราะห์เหตุผลและความหมายของพิธีกรรมแต่งงาน

พิธีกรรมแต่งงาน ย่อมแตกต่างกันไปตามแต่ค่านิยมของสังคมแต่ละสมัย แต่อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมต่าง ๆ ย่อมมีจุดมุ่งหมายทางใจ และมีเหตุผลความเป็นมาทั้งนั้น แม้ว่าในสมัยหลัง เหตุผลหรือความหมายของพิธีกรรมเหล่านั้นจะเลือนรางไป จนไม่อาจจะเข้าใจได้ชัดเจน จึงทำให้ผู้ประพันธ์ว่าเป็นพิธีกรรมที่ไร้เหตุผล และปฏิบัติตามกันไปเท่านั้น

¹ ภูมิพิ 3 จุดประสงค์ของการแต่งงาน หน้า 28-35.

² A.K. Sur, Sex and Marriage in India (Calcutta: Allied Publishers Private, 1973), p. 120.

ในที่นี้ จะยกพิธีกรรมแต่งงานของชาวอารยันอินเดีย โดยเฉพาะในสมัยพระเวท มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาเหตุผลและความหมายของพิธีกรรมเหล่านั้น ตลอดจนพิจารณาถึงความคลี่คลายและเปลี่ยนแปลงของประเพณี ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความคิด ความเชื่อถือ และวิถีความเป็นอยู่ของประชาชน ในสังคมสมัยพระเวทด้วย

พิธีเบื้องต้นของการแต่งงาน คือการเลือกเจ้าสาวเจ้าสวานั้น เท่าที่อนุมานได้จากคัมภีร์พระเวทสมัยก่อน ๆ กูจะไม่ได้กำหนดเป็นพิธีสำคัญ ทั้งนี้เพราะถือเอาความพอใจของชายหญิงเป็นประการสำคัญที่สุด หากชายหญิงรักใคร่และพอใจจะร่วมชีวิตกัน ก็ถือว่าเป็นหลักประกันความมั่นคง และความผาสุกในชีวิตสมรสอย่างพอเพียงแล้ว กรันต่อมาในสมัยหลัง เมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวไม่กล้าเลือกคู่ครองเอง แต่ผู้ใหญ่เป็นฝ่ายจัดการให้ นั่น การเลือกเจ้าบ่าวเจ้าสาวจึงมีพิธีที่隆重มากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกเจ้าสาวไถ่กลับมาเป็นส่วนสำคัญของพิธีแต่งงาน คงมีการทำพิธีทดสอบคุณสมบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าจะได้เจ้าสาวที่ดีและเหมาะสมอย่างแท้จริง พิธีทดสอบคุณสมบัติเจ้าสาวตามที่ปรากฏในตำราคฤห्यสูตร¹ แสดงให้เห็นแนวความคิดของคนในสังคมสมัยนั้นว่า ให้ความสำคัญแก่เจ้าสาวหรือภรรยามาก ทั้งนี้เพราะถือว่าเจ้าสาวหรือภรณามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตครอบครัว เธอจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อสวัสดิภาพ ความสงบสุข และความรุ่งเรืองของทุกคน ถ้าปราศจากเธอ ชีวิตครอบครัวย่อมไม่สมบูรณ์ และประการสำคัญก็คือ เธอจะเป็นผู้ให้กำเนิดบุตรซึ่งจะเป็นผู้สืบตระกูลต่อไป เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการระมัดระวังเป็นพิเศษ เพื่อมิให้จุดมุ่งหมายผิดพลาด

พิธีแต่งงานของชาวอารยันอินเดียในสมัยพระเวท ก็เช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ โดยทั่วไป คือมีการเชิญญาติมิตรจำนวนมากมาร่วมพิธีด้วย ทั้งนี้ก็เพราะการแต่งงาน

¹ ฎภาคผนวก หน้า 171-172.

มีใช้มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลเท่านั้น หากยังมีความสำคัญต่อสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ด้วย (โดยเฉพาะสังคมสมัยโบราณมักเป็นสังคมเล็ก คนในสังคมมีความผูกพันกันใกล้ชิด) ดังนั้น เมื่อบุคคลในสังคมแต่งงาน ซึ่งถือว่าเป็นการตั้งครอบครัวใหม่ ทำให้บุคคลนั้นเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ และจะต้องมีความรับผิดชอบ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับสมาชิกในสังคมมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องประกาศให้สมาชิกร่วมสังคมได้รับรู้เกี่ยวกับการเชิญมาร่วมพิธีแต่งงาน ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่าการทำพิธีแต่งงานมีจุดมุ่งหมายทางสังคมด้วย คือเพื่อให้คนในสังคมได้รวมเป็นพยานรับรู้ความเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของชายหญิงคู่หนึ่ง เพราะการแต่งงานทำให้หญิงพ้นจากความดูแลรับผิดชอบของบิดา ไปสู่ฐานะภรรยาซึ่งอยู่ในความคุ้มครองดูแลของสามีตามประเพณี¹ ทั้งชายและหญิงซึ่งเป็นสามีภรรยาแล้ว จึงต้องมีหน้าที่รับผิดชอบครอบครัวร่วมกันต่อไป และเมื่อเกิดลูกแล้วก็ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูร่วมกันด้วย ดังนั้น การทำพิธีแต่งงานจึงเท่ากับเป็นการขอความรับรองเห็นชอบจากชุมชนร่วมสังคม นับเป็นหลักประกันความมั่นคงของคู่สมรส เพราะการทำพิธีค่อนาคนทั้งหลาย แสดงให้เห็นว่าการแต่งงานเป็นเรื่องสำคัญ มีใช้เรื่องทำเล่น ๆ หรือคู่สมรสจะเลิกร่างกันเมื่อใดก็ได้ จึงเป็นการป้องกันมิให้มีความสัมพันธ์ และเลิกร่างกันง่าย ๆ แต่ผู้ที่แต่งงานต้องพร้อมที่จะรับผิดชอบครอบครัวร่วมกันในฐานะสามีภรรยาอย่างแท้จริง

อนึ่ง การเชิญแขกมาร่วมพิธีแต่งงาน มีใช้เพียงประสงค์จะให้พยานในพิธีสำคัญของชีวิตเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งหวังว่าคู่สมรสจะได้รับคำอวยพร หรือความปรารถนาดีจากญาติพี่น้องของทั้งสอง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่สมรสด้วย

¹ ฤคเวท 10.85.24-25. กุณฑล 4 หน้า 109.
 อถรรพเวท 14.1.58. กุณฑล 4 หน้า 115.

ในพิธีแต่งงานของชาวอารยันอินเดียนั้น ให้ความสำคัญ เพราะกำหนดให้ทำพิธีก่อนนำไฟ และเจ้าบ่าวนำเจ้าสาวเดินรอบไฟที่สามรอบ¹ ตลอดจนการถวายเครื่องสังเวตลงในไฟด้วย² การที่ชาวอารยันอินเดียนับถือและผูกพันกับไฟเป็นอย่างมากถึงขนาดยกย่องเป็นเทพย่งใหญ่องค์หนึ่ง เรียกว่า "พระอัคนี" นั้น สันนิษฐานได้ว่าเนื่องมาจากชาวอารยันสมัยพระเวท เป็นพวกอพยพมาจากแถบหนาว ไฟจึงมีความสำคัญต่อชีวิตเกี่ยวข้องกับความสุขและความผูกพันของคนในครอบครัว นับเป็นศูนย์กลางของชีวิตในบ้าน เป็นสัญลักษณ์ของความรักและความอบอุ่น อีกประการหนึ่ง ไฟมีอำนาจและให้ประโยชน์หลายประการ สามารถเผาไหม้สิ่งต่าง ๆ ทำลายความมืด และขจัดภัยจากสัตว์ร้าย ตลอดจนให้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ไฟยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้นำเครื่องบูชาวงสรวงไปสู่เทพเจ้าบนสวรรค์ ดังนั้น ชาวอารยันสมัยพระเวทจึงนับถือไฟเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยกย่องว่าเป็นนายของบ้าน (คฤพติ)³ และเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำพิธีบูชาวงสรวง โดยเฉพาะในพิธีแต่งงาน ถือว่าไฟเป็นพยานศักดิ์สิทธิ์ของคู่สมรส⁴ เพราะเป็นความจริงอันสูงสุด ภายหลังนี้ คู่สมรสจึงต้องมีหน้าที่คอยดูแลพยานศักดิ์สิทธิ์คือไฟที่จุดขึ้นในพิธีแต่งงานของตน โดยนำไปเป็นไฟประจำบ้าน และทำพิธีบูชาวงสรวงเป็นประจำมิให้ดับเลย หากบังเอิญดับ ก็ต้องทำพิธีจุดขึ้นใหม่ และเมื่อคายไป ร่างกายก็จะถูกเผาด้วยไฟศักดิ์สิทธิ์นั้น⁵

1 คู่มือที่ 4 หน้า 112-113.

2 คู่มือที่ 4 หน้า 116.

3 Arthur A. Macdonell, The History of Sanskrit Literature, 2nd Indian ed. (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), p. 80.

4 J. Talboys Wheeler, The Cultural History of Indian Civilization, Vol. I: India of the Vedic Age (Delhi: Cosmo Publications, 1973), pp. 17-18.

5 Shakuntala Rao Shastri, Women in the Vedic Age (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1969), pp. 137-138, 178.

สำหรับน้ำ ก็มีความสัมพันธ์กับพิธีแต่งงานเช่นกัน ในคัมภีร์ฤคเวทอ้างถึงน้ำว่าเป็นเครื่องประสารชีวิตของกุสมรส¹ ส่วนพิธีแต่งงานในคัมภีร์อถรรพเวท และกฤตยสูตร กล่าวถึงการอาบน้ำให้เจ้าสาวก่อนเข้าพิธีแต่งงาน² ทั้งนี้เพื่อเป็นการชำระล้างร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ เหมาะสมที่จะเข้าพิธีศักดิ์สิทธิ์ เพราะคตินิยมถือว่าน้ำเป็นเครื่องหมายแห่งความบริสุทธิ์³ นอกจากนี้ ชนชาติต่างๆ ในสมัยโบราณ ก็มีแนวความคิดว่า น้ำเป็นเครื่องหมายของความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์⁴ เพราะให้ความชุ่มฉ่ำและความมีชีวิตแก่บรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้น การทำพิธีต่าง ๆ จึงมักมีน้ำเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย

สำหรับพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการแต่งงานนั้น ก็สามารถวิเคราะห์หาเหตุ-

¹ ฤคเวท 10.85.47., กุณฑ 4 หน้า 124 เจริงอรท 2

² กุณฑ 4 หน้า 110.

โศกติกฤตยสูตร 2.1.10, 17., และ ชาทริกฤตยสูตร 1.3.6,

Hermann Oldenberg, Grihya-Sûtras, Part II, Vol. XXX of The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Oxford: Clarendon Press, 1886), pp. 40, 43, 380.

³ เสรียรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, (พระนคร: บรรณาคาร 2512), หน้า 369 .

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 337, 369.

ผลและความเป็นมา ตลอดจนความหมายได้เช่นกัน เริ่มตั้งแต่พิธีที่เจ้าบ่าววันเมื่อเจ้าสาว พร้อมทั้งกล่าวลอยคำพยานของคำมั่นสัญญา¹ ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีแต่งงาน นับตั้งแต่สมัยพระเวทลงมานั้น มีความหมายแสดงว่า เจ้าบ่าวและเจ้าสาวได้กลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วโดยการแต่งงาน และต่อจากนี้ไปบุคคลทั้งสองจะต้องทำเนิชีวิตไปด้วยกัน และร่วมกันรับผิดชอบครอบครัวสืบไป

สำหรับพิธีที่เจ้าบ่าวปลดปล่อยนมของเจ้าสาวซึ่งผูกไว้ด้วยเถี่ยวโขนสองเส้น พร้อมทั้งท่องมนตรว่า "ฉิมปลอย เชอจากบวงพระวรุณ . . ." ² นั้น ก็เป็นการแสดงว่า การแต่งงานทำให้เจ้าสาวเป็นอิสระพ้นจากความผูกพันของครอบครัวบิดา ไปสู่ความผูกพันใหม่ของครอบครัวสามีต่อไป

พิธีอัสนาโรท หรือพิธีที่ให้เจ้าสาวขึ้นบนหิน หรือหินบด พร้อมทั้งท่องมนตรประกอบนั้น ก็มีจุดมุ่งหมายทางใจเช่นกัน เพราะเป็นการสมมุติว่าเจ้าสาวได้รับหอคอดสมบัติของกอนหินไว้ในตัวเธอ คือมุ่งเตือนใจเจ้าสาวให้เป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคงในการดำเนินชีวิตครอบครัว ประจุกอนหินที่เธอเหยียบ นอกจากนี้ ยังมี ความหมายว่าเจ้าสาวจะเป็นผู้ชนะศัตรู และอุปสรรคทั้งปวงอย่างกล้าหาญ หูดังการเหยียบย่างกอนหินหรือหินบดนั้น

อนึ่ง การที่พิธีกรรมตอนนี้มี ดินบดเข้ามาเกี่ยวข้องกับนม น่าจะเป็นเพราะดินบดเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนของชาวอารยันถิ่นเกิดมาตั้งแต่โบราณ คือใช้สำหรับบดเมล็ดพืชต่าง ๆ เป็นคนว่าบดเครื่องเทศและเครื่องปรุงรสทั้งหลาย⁴ เพราะฉะนั้น จึงเป็น สิ่งคุ้นเคยและหาได้ง่าย สะดวกต่อการนำมาใช้ในพิธีกรรม

¹ ฤคเวท 10.85.36, กุหนำ 106.

² ฤคเวท 10.85.24-25, กุหนำ 109.

³ อถรรพเวท 14.1.47, กุหนำ 112.

⁴ J.Talboys Wheeler, The History of India, Vol:2 India of the Brahmanic Age (Delhi: Cosmo Publications, 1973), pp. 559-560.

สำหรับพิธีกรรมที่สำคัญยิ่ง คือพิธีสัปดาห์ที่ หรือการก้าวเจ็ท้าว ซึ่งกำหนดให้
เจ้าบ่าวและเจ้าสาวเดินไปด้วยกัน เจ็ท้าว พร้อมทั้งทวงมนตรีขงกล่าวถึงความหมาย
ของแต่ละก้าวนั้น ¹ ถือไควว่าเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงอันเกี่ยวกันของสามีและ
ภรรยา เพราะคู่สมรสจะต้องดำเนินชีวิตมาแต่ละขั้นก่อนของชีวิตไปด้วยกัน และในเวลา
เดียวกัน ก็เป็นการตั้งความหวังว่า คู่สมรสจะประสบความสำเร็จในแต่ละช่วงชีวิตของตน

อนึ่ง การที่กำหนดให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวก้าวไปพร้อมกัน ยังถือไควว่าเป็นการ
แสดงถึงอุดมคติของชีวิตสมรสกันว่า สามีและภรรยาเป็นผู้นับถือรอบร้อมกัน เพื่อความ
รุ่งเรืองและความมาสุกของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในก้าวที่เจ็ท้าว มุ่งหวังให้
ภรรยาเป็นเพื่อนของสามี ย่อมเป็นการแสดงถึงฐานะอันมีเกียรติของภรรยา ที่สืบจาก
สมัยพระเวทลงมาถึงสมัยสุครคตอนคนควย

พิธีสำคัญซึ่งมีความหมายต่อกู่สมรสเป็นอย่างมากอีกพิธีหนึ่ง คือพิธีก้าวธรวะ
ก้าวอรุณคติ และก้าวสัปดาห์ แก่เจ้าสาว ² พิธีดังกล่าวมุ่งให้เจ้าสาวเป็นผู้มีความมื่อ-
สัจย์มั่นคงต่อสามีอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ประจุดวงดาวทั้งหลายเหล่านั้น เพราะ
ก้าวธรวะ หรือที่เข้าใจกันว่าดาวเหนือ (Pole Star) เป็นดาวที่ขึ้นประจำอยู่ทางทิศ
เหนือ จึงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนก้าวอรุณคติ และก้าว
สัปดาห์ เป็นดาวที่มีความสัมพันธ์กัน คือก้าวอรุณคติเป็นดาวดวงหนึ่งที่มีแสงริบหรี่ในกลุ่ม
ดาวหมีใหญ่ (Ursa Major หรือ The Great Bear) และถูกสมมุติว่าเป็นภรรยา
ของดาวสัปดาห์ ซึ่งเป็นดาวสำคัญ เจ็ท้วงในกลุ่มดาวหมีใหญ่เช่นกัน ³ จึงกล่าวไควว่า

¹ กูมพที 4 หน้า 116-117. และภาคผนวก หน้า 175.

² กูมพที 4 หน้า 119. และภาคผนวก หน้า 176.

³ Sir M. Monier Williams, A Sanskrit-English Dictionary
(Delhi: Motilal Banarsidass, 1970), p. 88.

Charles Rockwell Lanman, A Sanskrit Reader (Cambridge:
Harvard University Press, 1959), p. 120.

การวรุณก็ เป็นสัญลักษณ์ของภรรยาที่เสียสัจจะรักภักดีต่อสามี นอกจากนี้ การวรุณก็ยังเป็นสัญลักษณ์ของความมีชีวิต เพราะเชื่อกันว่า ผู้ที่ใกล้จะตายย่อมจะมองไม่เห็นการวรุณ¹ ดังนั้น การวรุณจึงเป็นมงคลแก่ผู้เห็น สมควรที่เจ้าสาวจะถูกเรียกให้มองดู

นอกจากพิธีกรรมต่าง ๆ จะมีเหตุผลและความหมายเพื่อเตือนสติผู้สมรสในการดำเนินชีวิตครอบครัวแล้ว บทสวดต่าง ๆ ที่นำมาของประกอบการทำพิธีกรรมแต่ละอย่างนั้น ก็ล้วนแต่มีความหมายเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้สมรสทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ในวอนเงินทางจากบ้านบิดาไปสู่บ้านสามีนั้น เจ้าสาวมักจะร้องให้ ซึ่งถือว่าไม่เป็นมงคล ทั้งนี้สามีจึงต้องกล่าวปลอบโยนภรรยาเพื่อให้เกิดสิริมงคลว่า "เขาทั้งหลาย [วงศา] ร้องให้เพื่อคนมีชีวิต [มีชีเพื่อคนตาย]. . ." ² เมื่อกล่าวปลอบโยนเช่นนี้ เจ้าสาวก็จะคลายความเศร้าโศก และเต็มใจขึ้นเกี่ยวกับเจ้าบ่าว หรือสามี ซึ่งนับว่าเป็นการใช้หลักจิตวิทยาได้อย่างดี

ในตอนท้ายของพิธีแต่งงาน มีบทสวดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของสามีภรรยาว่าเป็นสิ่งที่คู่กัน และต่างก็สนับสนุนค่าจุนซึ่งกันและกัน ประจุฟ้ากับดิน สามเวทกับทุกเวท ³ บทสวดดังกล่าว เป็นข้อยืนยันถึงความสำคัญอันควบคู่และเท่าเทียมกันของสามีและภรรยาได้เป็นอย่างดี ทั้งแสดงให้เห็นฐานะอันมีเกียรติของผู้หญิงในสังคมสมัยพระเวทอีกด้วย

สำหรับบทสวดอวยพรในพิธีแต่งงานนั้น ก็ล้วนแต่มุ่งให้คู่สมรสมีความสุขความเจริญ มีอายุยืน และมีลูกหลานจำนวนมากเพื่อสืบวงศ์ตระกูล ทั้งนี้เพราะสังคมสมัยพระเวทเป็นสังคมเกษตรกรรม และคนในสังคมยังมีน้อย จึงมีความต้องการกำลังคน

¹ Ibid., p. 401.

² ทุกเวท 10.40.10.

³ อถรรพเวท 14.2.71 , อุทาน 130.

จำนวนมาก เพื่อช่วยให้สิ่งที่มีกำลังมันคงชีพ และจะโคช่วยกันป้องกันศัตรู ตลอดจนช่วยกันทำมาหากินบนพื้นดินอันกว้างขวางโล่เต็มที่ ความมุ่งหมายสำคัญของการแต่งงานก็คือการมีบุตร ดังนั้น จึงอวยพรให้คู่สมรสมีบุตรจำนวนมาก โดยเฉพาะบุตรชาย เพราะในสมัยหลังถือว่าบุตรชายจะช่วยไ้บรรพบุรุษพ้นจากความทุกข์ทรมานในโลกหน้า¹

นอกจากนี้ ในคฤหะสูตรได้กำหนดพิธีกรรมที่นำสัง เกลว้ไว้ซึ่งหนึ่ง ก็คือการให้คู่สมรสรักษาพรก และรักษาความบริสุทธิ์อย่าง เกรงครักหลังจากพิธีแต่งงานอย่างนอยสามคืน² พิธีนี้มีโคถือปฏิบัติในสมัยพระเวท เพราะเงื่อนไขของการแต่งงานในสมัยแรกต่างไปจากสมัยหลัง ในสมัยหลังเจ้าบ่าวและเจ้าสาวไม่รู้จักกันมาก่อน การกำหนดให้พิธีกรรมเช่นนี้ จึงมีเหตุผลสมควรเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการได้โอกาสแก่เจ้าบ่าวเจ้าสาวโครู้จักคุ้นเคยกันมากขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีแต่งงานแล้ว และจะช่วยให้คู่สมรสใหม่สามารถปรับตัวโคดีขึ้น ทั้งยังเป็นการศึกษาให้สามีภรรยารู้จักอดกลั้น และความคุมจิตใจของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะอยู่ร่วมกันสืบต่อไป

จึงกล่าวได้ว่า พิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ย่อมมีเหตุผลและความหมายแฝงอยู่ทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ก็มุ่งเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ทั้งยังแสดงถึงความรักใคร่ปรองดองกันระหว่างสามีภรรยา และบุคคลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องด้วย ส่วนการที่กำหนดให้พิธีกรรมต่าง ๆ มากมายหลายขั้นตอนนั้น ก็เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ คู่สมรสจะโคตระหนักถึงความสำคัญของการแต่งงาน และจะโคดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างผาสุก และมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง

¹ กุมพที 3 หน้า 34.

² คูภาคผนวก หน้า 179.

ความสัมพันธ์กับประเพณีแต่งงานของไทย

ทฤษฎีที่ประเพณีการแต่งงานของชาวอารยันอินเดียนสมัยพระเวท กับประเพณีเดิมของไทย เป็นประเพณีที่ต่างขั้วกันมาก การที่จะนำประเพณีแต่งงานของสองชาติมาเปรียบเทียบกันในแต่ละชั้นตอน จึง เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ยาก ฉะนั้น ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะประเพณีเดิมของไทยบางประการ ที่ เห็นว่ามีความสัมพันธ์ หรือคล้ายคลึงกับประเพณีแต่งงานของชาวอารยันอินเดียนในสมัยพระเวท ความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ที่จะยกมาแสดงนี้ แม้จะมีชื่อเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียนที่มีต่อวัฒนธรรมไทยโดยตรง แต่ก็แสดงว่าประเพณีของชนชาติใดก็ตาม ย่อมมีเหตุผลสอดคล้องกับความเชื่อกับความเชื่อถือ หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ และเหตุผลล่อจูงจูงหมายของการทำพิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับการแต่งงานของชนแต่ละชาติ อาจจะดงรอยเกี่ยวกันได้ แมว่าลักษณะของพิธีกรรมจะแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการแต่งงานนั้น ไม่ว่าจะ เป็นชนชาติใด ก็มักจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง ก็คือความต้องการบุตร เพื่อสืบวงศ์ตระกูล และในสังคมนั้น ยินดี เน้นถึงความต้องการบุตรชายมากกว่าบุตรสาว ซึ่งเป็นเหตุผลธรรมดาสำหรับสังคมแบบพอมานที่ถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่ และสืบสายสกุลทางบิดา แต่สำหรับสังคมไทยนั้น แม้จะเป็นสังคมแบบพอมานเช่นเดียวกับสังคมอารยันอินเดียนก็ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ เน้นความต้องการบุตรชายยิ่งกว่าบุตรสาวอย่างชัดเจนนัก หากมุ่งแต่เพียงให้มีบุตรหลานจำนวนมาก ดังปรากฏจากคำอวยพรคู่บ่าวสาวโดยทั่วไปว่า "ให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง" แก่อย่างไรก็ตาม ถ้ามีบุตรชาย ก็ย่อมเป็นสิริมงคล เพราะคนไทยมีความเชื่อว่าบุตรชายจะได้บวชให้พ่อแม่ได้อาศัย เกษะชายนำ เหลืองรุ่งนสว่าง ซึ่ง เป็นทำนองเดียวกับที่ชาวอารยันอินเดียนถือว่า บุตรชายจะช่วยให้บรรพบุรุษพ้นจากความทุกข์ทรมานในโลกหน้า ดังได้กล่าวไว้ในตอนก่อนแล้ว

สำหรับการแต่งงานตามประเพณีไทยเดิม นั้น โดยปกติเป็นการแต่งงานภายนอก

โคตรนอกวงศ์สกุล¹ และเมื่อแต่งงานแล้ว ชายจะตั้งถิ่นฐานอยู่กับฝ่ายหญิง ดังนั้น
 เจ้ามารจึงต้องไปอยู่บ้านฝ่ายเจ้าสาว ที่เจ้าสาวไปอยู่บ้านฝ่ายเจ้ามาวไมใครจะมี เพราะ
 ถือว่าเป็นที่อับอายชายหน้าแก่เจ้าสาว² ด้วยเหตุนี้ ประเพณีไทยเดิมจึงคงมีการปลูก
 เรือนหอ เพื่อจะได้ประกอบพิธีแต่งงาน และทำพิธีขึ้นเรือนใหม่ควบกันไป เมื่อเสร็จแล้ว
 ก็ใช้เป็นที่อยู่ของคู่แต่งงานต่อไป³ ผู้ที่แต่งงานแล้วจึงเท่ากับแยกครัวไปทำกินตาม
 ลำพังของตนระหว่างตัวเมีย เป็นสัดส่วนของตนเอง เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่ามีเรือน
 หรือมีเหย้ามีเรือน หรือเป็นฝั่งเป็นฝา แต่อย่างไรก็ตาม การปลูกเรือนหอ ก็มักปลูกอยู่
 ในบริเวณบ้านของผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาว⁴ ดังเช่นพลายแก้ว เมื่อแต่งงานกับนางพิม ก็ปลูก
 เรือนหออยู่ในบ้านของนางศรีประจันเมื่อยาย⁵ และเมื่อเป็นขุนแผนขึ้นไปทางเวียงใหม่
 ไค้ นางบัวคลี่เป็นภรรยา ก็ได้ไปอยู่บ้านของหมื่นตาดูเรอตา⁶

การที่ประเพณีเดิมของไทยให้ชายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงนั้น คงเนื่องมาจากเงื่อนไข
 ไซทางเศรษฐกิจ⁷ คือชายจะได้ไปช่วยทางฝ่ายหญิงทำมาหากิน เพราะเป็นสังคมนกสิกรรม
 การที่โคตรเขมาช่วยงานจึงเป็นการดี ดังที่ภาคอีสาน มีภาษิตว่า "เอาลูกเขมาเลี้ยง
 พ่อเฒ่า ปานโคขาวมาใส่เต้าใส่เหย้า"⁸

1 เสรีบริโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 152.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

4 เรื่องเดียวกัน.

5 เสภาขุนช้างขุนแผน (พระนคร: โรงพิมพ์สุริยสภา, 2493), หน้า 145.

6 เรื่องเดียวกัน, หน้า 310-311.

7 เสรีบริโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 143.

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ให้ชายไปอยู่บ้านหญิงนั้น น่าจะเริ่มเพราะฝ่ายหญิง
ห่วงใยลูกสาวของตน เก่งว่าถ้าจากบิถามารกาไป อาจจะไม่ได้รับความลำบาก หากฝ่าย
ชายไม่เอาใจใส่เลี้ยงดูแล้ว จะขาดที่พึ่ง ไม่มีผู้ใดช่วยเหลือ ฝ่ายหญิงยอมตกอยู่ในฐานะ
เสียเปรียบ ดังนั้น การให้ชายมาอยู่กับฝ่ายหญิง จึงเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว

ประเพณีเช่นนี้ ตรงกันข้ามกับของชาวอารยันอินเดียนในสมัยพระเวท เพราะ
ตามประเพณีของชาวอารยันอินเดียน หญิงที่แต่งงานแล้วต้องไปอยู่บ้านฝ่ายชาย และเป็น
ผู้ดูแลกิจการบ้านเรือน ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวของสามี¹ ดังนั้น ลักษณะสถาปัตยกรรม
ของบ้านเรือนสมัยพระเวท จึงประกอบด้วยอาคารต่าง ๆ ซึ่งสร้างถกเกิดขึ้น และ
มีขนาดใหญ่โตกว้างขวางพอที่จะเป็นที่อยู่ของสมาชิกทั้งหมดในครอบครัวรวม²

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเพณีไทยเดิมจะนิยมให้ชายไปอยู่บ้านหญิง แต่ก็ปรากฏ
ว่า ไทยเรายังมีคำเรียกการแต่งงานเป็นสองอย่าง คือ "วิวาห์มงคล" และ "อวาตมงคล"
โดยถือว่า ถ้าทำพิธีแต่งงานเมื่อเจ้าสาวไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว เรียกว่าวิวาห์มงคล ถ้าตรง
กันข้าม คือเจ้าบ่าวไปอยู่บ้านเจ้าสาว เรียกว่าอวาตมงคล³

ธรรมเนียมที่หญิงไปอยู่บ้านชานนั้น เป็นประเพณีเก่าของชุมชนศตวรรษที่
ซึ่งติดกับคนสามัญพวกชาวบ้าน⁴ ดังเช่น การแต่งงานของพระไวยกับนางศรีมาลา ใน
บทเสภาขุนช้างขุนแผนนั้น นางศรีมาลา ต้องจากบิถามาอยู่กับพระไวย⁵

¹ คู่มือที่ 3 หน้า 31 และบทที่ 4 หน้า 113.

² Radha Kumud Mookerji, Hindu Civilization, Part I, 5th ed.

(Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1970), p. 79.

³ เสฐียรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 139.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 339.

⁵ เสภาขุนช้างขุนแผน, หน้า 730.

สำหรับประเพณีการเลือกคู่ครองตามธรรมเนียมไทยนั้น เมื่อชายหญิงรักใคร่พอใจกันแล้ว และผู้ใหญ่เห็นว่าจะอยู่กันเป็นคู่ครองกันได้ ก็จะเป็นผู้ชักแจงแต่งงานให้ตามประเพณี แต่ในกรณีที่ชายหญิงมีใกรู้จักรักใคร่กันมาก่อน ก็จำเป็นต้องมีพ่อสื่อแม่สื่อช่วยเหลือคึกคอกทาบทามก่อนว่าฝ่ายหญิงจะเต็มใจยกให้หรือไม่ ถ้าเห็นว่าฝ่ายหญิงไม่รังเกียจ จึงจะชักผู้ใหญ่เป็นผู้แทนไปพุดจาสุขอหญิง และเจรจาคดกลงกันเป็นกิจจะลักษณะ ผู้รับหน้าที่นี้เรียกว่า "เฮาแกทาบทาม" ¹ บางรายอาจฝากญาติยามที่จะไปพุดจาสุขอด้วย เพื่อให้การทาบทามลุล่วงไปด้วยดี การเจรจาในขั้นนี้ยังไม่พิธีรีตอง แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายคดกลงเรื่องขันหมากหมั้นเรียบร้อยแล้ว ก็ในวันที่จะส่งขันหมากหมั้นไปสู่ขอตามธรรมเนียม จึงเป็นเสร็จเรื่องการสู่ขอ ธรรมเนียมการสู่ขอนี้ กล่าวได้ว่าคล้ายคลึงกับการสู่ขอตามประเพณีของชาวอารยันอินเดีย คือมีเฮาแกเป็นผู้รับหน้าที่คึกคอกสู่ขอเจ้าสาว ²

เกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการแต่งงาน ซึ่งตามประเพณีของชาวอารยันอินเดีย กำหนดไว้ 8 แบบ ³ นั้น แม้ว่าตามประเพณีไทยเดิมจะไม่ไต่จำแนกไว้ชัดเจนก็ตาม แต่ก็พิจารณาได้ว่า ลักษณะการแต่งงานของไทยมีส่วนคล้ายคลึงกับรูปแบบการแต่งงานของชาวอารยันอินเดียอยู่บางประการ คือ ตามประเพณีไทย ผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ต่างเจรจาคดกลงกันเกี่ยวกับสินสอดทองหมั้น ตลอดจนสินเดิม ซึ่งเป็นเงินก้อนโตก่อนที่จะยกลูกสาวให้แต่งงาน ดังในบทเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนนางทองประศรี ไปสู่ขอนางพิมจากนางศรีประจันโตแก่พลายแก้ว บุตรชายของนางนั้น นางศรีประจันโตคงเงื่อนใจว่า

¹ เสฐียรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 172.

² คุปต์ที่ 4 หน้า 99-101.

³ คุปต์ที่ 3 หน้า 49.

ข้าจะใหญ่กว่าสิบห้าข้าง ข้าหมากมั่งน้อยมากไม่สู้
 น้ำไหวสำหรับหนึ่งก็พอก หอมมีท่าของฝากกระถาง
 เดือนสิบสองวันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ กำหนดงานจะทำให้เกิดอาน
 ทองประกำรับคำมีไค่นาน ตามแต่ทานจะคิดไม่ชักใจ ¹

จะเห็นว่าธรรมเนียมการเรียกทรัพย์สินต่าง ๆ เช่นนี้ สอดคล้องกับการแต่งงานแบบฮูร ซึ่งเป็นการแต่งงานทำนองชื้อชายหญิง เพราะเจ้าสาวต้องให้ทรัพย์สินจนเป็นที่พอใจของฝ่ายเจ้าสาว ² ผสมกับลักษณะการแต่งงานแบบพรหม คือทางฝ่ายเจ้าสาวก็มีทรัพย์สินส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นสินเดิมของหญิง ³

ลักษณะความสัมพันธ์ของชายหญิงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถอนุโลมเข้าในรูปแบบการแต่งงานของชาวอารยันอินเดีย ก็คือการที่ชายหญิงรักใคร่ชอบพอกัน และเป็นสามีภรรยาด้วยกันด้วยความรักความพอใจของคน โดยมิได้ผูกมัดแต่งงานใหญ่ถูกต้องความประเพณี ความสัมพันธ์เช่นนี้อุโลมว่าเป็นการแต่งงานแบบคนธรรม หรือคนธรรมวิชาติ ⁴ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในสังกมไทม์มีไซนอย แม้ประมวลกฎหมายสมัยรัชกาลที่หนึ่ง ก็ยอมรับการเป็นสามีภรรยาด้วยกันโดยวิธีนี้ ก็มีหลักฐานในกฎหมายตราสามดวง มาตรา 82 ว่าด้วยพระไอยการลักษณะวิวาห์เมียว่า

ชายใดลอบไปทำชู้กับลูกสาวหลานสาวท่าน มีใ้กล่าวถามแค้น } หญิงหรือชู้ของตนไปมา
 หากถูกตนถึงบนไซพานว่าคือเมียรับ } ให้บนแก่สะมาพอนแม่หญิง ฟังใ้ } หญิงรับสะมา

¹ เสภาขุนช้างขุนแผน, หน้า 144.

² คู่มือที่ 3 หน้า 51-52.

³ คู่มือที่ 3 หน้า 49.

⁴ คู่มือที่ 3 หน้า 52.

ใหม่อยู่เป็นคู่สงวาม เพราะเขาทั้งสองเป็นคู่สว่างกันมาแต่กาลก่อน. . . ถ้าชาย
 แดงจะมา ^{พ่อ} } หญิงมีรับแต่พรากลูกสาวไว้ให้แก่ชายอื่นให้เสียประเวณีธรรมไซ้ ท่านว่า
 ผู้มาเอาเมียมันแต่ ^{แม่} } ทำมิชกนแท้ ท่านให้ใหม่ ^{พ่อ} } หญิงแต่ชายผู้มาเอาเมียมันโดย
 ชนาก ¹

และมาตรา 85 ก็ระบุว่า "ฝูงไพร่ฟ้าข้าคนทั้งหลายหาชนหมากมิได้ รักใคร่กันอยู่ด้วยกัน
 เปลา ๆ ^{พ่อแม่} } แห่งหญิงผู้มีไครวงฟ่องวากลาว แลมันปลูกเรือนบ้านต่าง เรือนแฝงอยู่กัน
^{พี่น้อง} } คอยกันโดยฉนวนเมีย หาบคุรมีไค้ก็ หญิงสิทธิเป็นเมียชาย. . ." ²

การที่ชายหญิงเป็นสามีภรรยากันโดยไม่ไค้ทำพิธีแต่งงานให้ลูกทองตามประเพณี
 นั้น บางกรก็เกิดเนื่องมาจากผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงไม่ยอมยกให้ และเป็นอุปสรรคขัดขวางความรัก
 ของคนทั้งสอง หม่อมสาวจึงพากันหนีไปอยู่ด้วยกัน ความสัมพันธ์เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นคนธรรม-
 วิวาท หรือที่สำนวนชาวบ้านเรียกว่า "วิวาทเหาะ" ชายหญิงที่เป็นสามีภรรยากันโดยวิธีนี้
 คอมาเมื่อเวลาล่วงเลยไปพอสมควร หรือมีบุตรแล้ว พวกนั้นก็กลับไปขอขมาต่อผู้ปกครองฝ่าย
 หญิง และถ้าได้รับการอภัยแล้ว ก็ถือว่าเป็นสามีภรรยากันอย่างถูกต้อง ดังในมาตรา 121
 ของพระไอยการลักษณะยัวเมีย ว่า

ชายใดให้ขึ้นหมากไปสู่ขอลูกสาวหลานสาวท่านเป็นค่านับ ^{พ่อ} } หญิงมิให้หญิงนั้นแก่
 ชาย ๆ หญิงเป็นชู้กัน ^{แม่} } หญิงมีรับ ชายหญิงมันภากันหนีท่านไปเลิกบุตรด้วยกันก็
 หาบคุรมีไค้ก็ ถ้าชายมันมาขอสมายุมแปลงบิคา มาทานหญิง ^{บิคา} } หญิงยกให้
 หญิงจึงสิทธิเป็นเมียชาย ถ้าชายมิไค้สมักสมา ^{บิคา} } หญิง ^{บิคา} } หญิงมิไค้ยกให้
 หญิงไม่สิทธิเป็นเมียชาย เป็นแต่ชู้กัน. . . ³

¹ กฎหมายตราสามดวง, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: องค์การคำของคุรุสภา, 2515), 2: 254-255.
² เรื่องเดียวกัน, หน้า 256-257.
³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 271.

ส่วนการไต่หญิง เป็นภรรยาโดยการฉกศรเอาตัวไป ซึ่งอินเคียบเรียกว่า การ
แต่งงานแบบรากษส¹ ก็มีปรากฏอยู่ในสังคัมไทย ดังมีหลักฐานในพระราชกำหนดเกล้า
บทที่ 23 ในกฎหมายตราสามดวง ว่า "อนึ่งอย่าให้เจ้าเมืองชมแพงเก็บเอา ^{ถูกสาว}
ราษฎรทั้งปวงมาเป็นเมียแลเป็นคนใช้ ถ้าพ่อแม่พี่น้องญาติมิตรกัวยนั้นก็ทำตามใจเขา"²

นอกจากนี้ เสฐียรโกเศศยังได้อธิบายไว้ว่า

... จะเห็นได้ว่าประเพณีแต่งงานระยะที่หนึ่งในสมัยศึกคำมรุธ³ เป็นเรื่องชายไป
ฉกศรลักพาหญิงมาเป็นเมีย จึงโคเหลือเกล้าให้เห็นอยู่ในวิธีแต่งงานของชาติต่าง ๆ
อยู่ทั่วไป วิธีแต่งงานชนิดนี้ ในภาษาสันสกฤตเรียกว่ารากษสสูวิบาท พระอินทร์ปลอม
ตัวไปแย่งนางสุชาดาถูกสาวของอสูรตนหนึ่ง หรือพระสมุทรมุนนางบุษมาดี ราชธิดา
ทวารวดีจักร พาดินมา ตลอดจนประเพณีเจ้านายแตกอนฉกศรหญิงไปเป็นหม่อมงาม ก็น
คงอยู่ในประเภทแต่งงานระยะนี้ ที่ว่าฉกในทันที เป็นเพียงชื่อ ความจริงเป็นแต่ให้
พวกเขาหลงไปเจริญและตอนกุนตัวมาวังเท่านั้น เดิมทีเกี่ยวเห็นจะฉกจริงอย่าง
พระอินทร์...³

ในวรรณคดีไทยก็กล่าวถึงการฉกศรหญิงไปเป็นภรรยา เป็นต้นว่า กาเกี้ยวกลอน
ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็กล่าวถึงพระยากรรุธเวไนโยบ ไต่ใช้กำลังฉกศรลักพา
นางกาเกี้ยวจากพระราชมนเทียร ไปยังวิมานสิมพลี โดยที่นางกาเกี้ยวไม่อาจจะขัดขืนได้ ดังใน
คำกลอนว่า

ว่าพลางกางกร เขาประคอง	ตระกอง โอบอุ้มแกวกาเกี้ยว
ถึบทะยานผ่านขึ้น โขยมแหบ	ถวญถุทธิรจนแรงราชบัลลังก์
เฉียวฉิมพริบค้ำในนาที่	ก็ข้ามสี่พันครสะทวกรกาย
ถึงสิมพลีวันวิมานทอง	เข้าสูหองวิเชียรรัตนเรืองฉาย ⁴

¹ กฎบทที่ 3 หน้า 54.

² กฎหมายตราสามดวง, 5 : 37.

³ เสฐียรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 162.

⁴ เจ้าพระยาพระคลัง(หน), กาเกี้ยวกลอน (พระนคร : พิมพ์ขึ้นที่กรมการ
2504), หน้า 6.

การจุกจุกหรือไปเป็นภรรยาอื่น บางกรณีผู้ถูกก็มีไถ่เข้าไปเป็นภรรยาเอง แต่
นำไปถวายเจ้านายเพื่อความดีความชอบของตน ถึงในบทธะครกรักรุงเกา เรื่องนาง
มโนห์รา ไถ่แล้วถึงพรานบุญไชนากบาศไปคล้องนางกินรี ชื่อมโนห์รา เพื่อนำไปถวาย
พระสุธน¹ การที่พรานบุญไชนากบาศคล้องนางมโนห์ราไปเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการจุกจุกไป
จึงเทียบได้กับการแต่งงานแบบรากษส

สำหรับการลักลอบไถ่หญิง เป็นภรรยาในขณะที่ยังไม่รู้สีกตัว ซึ่งเรียกว่าการ
แต่งงานแบบปีศาจ² นั้น มีปรากฏอยู่ในสังคัมไพยเช่นเดียวกัน ก็จะเห็นได้จากคดี
อาชญากรรมประเภทข่มขืน ซึ่งผู้ประกอบกรรมนี้จะทำให้หญิงหมกสติหรือหมกเรี่ยวแรงที่จะ
ขัดขืน โภยไชยาสดหรือเกรงคนมีนามา ทั้งนี้ จึงถือเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมและ
เป็นอาชญากรรม ไม่อาจจะจัดว่าเป็นรูปแบบของการแต่งงาน อนึ่ง การกระทำเช่นนี้ คง
ไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกมองมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ดังนั้นนางกาทจึงได้
พยายามแก้ตัวทอทาวพรหมทัต เพื่อให้พบความผิดว่า สาเหตุที่นางต้องตกเป็นของกนธรรพ
นาฏกเวรนั้น ก็เพราะนางหมกสติไม่รู้สีกตัวเลย ถึงคำกลอนว่า

พอเจ้วันคนธรรพไปถึงสถาน	ไถ่แจ้งการกวนนัยไม่มีขิ้น
ไถ่ก้อขันตันจิตกั้งพิณเป็น	สอดลงกับพิณพิมานมน
ซึ่งพิเสียงท่าการทุจริต	ที่จริงจิตมีไถ่แจ้งในเหตุผล
คั้งร่างนี้มีไถ่รู้สีกสกนธ	เท็จจริงก็เหมือนจนประจานกาย ³

¹ หอสมุดแห่งชาติ, บทธะครกรักรุงเกา เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง,
พิมพ์ครั้งที่ 3. (พระนคร สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2508), หน้า 42-48.

² กฎที่ 3 หน้า 55-56.

³ เจ้าพระยาพระคลัง(หน), กาพย์คำกลอน, หน้า 35.

อนึ่ง ลักษณะการแต่งงานโดยปกติการประเพณีไทย เป็นแบบตัวเกี่ยวเมียเกี่ยว แต่แบบมีภรรยาหลายคนก็มีอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะในสังคมของชนชั้นสูงและมั่งคั่ง ใน พระไอยการลักษณะัวเมียโลกดาวถึงลักษณะเมีย 3 ประการ ว่า เมียกลางเมืองคือหญิง ที่บิดามารดาจัดการแต่งงานให้ ถือเป็นเมียหลวง เมียกลางนอกคือหญิงที่ชายขอมาเลี้ยง เป็นอนุภรรยา หรือเมียน้อย และเมียกลางทางดีคือหญิงที่ชายช่วยไถมาเลี้ยงเป็นเมีย¹ คตินิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคนนี้ กล่าวได้ว่าทำนองเดียวกับที่เป็นอยู่ในสังคมอารยัน อินเดีย คือผู้หญิงเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมของชาย² ในวรรณคดีไทยจึงมักจะมี พรรณานพบุษยามีของ เจ้าขุนมูลนายกวนการอ้างถึงจำนวนนางสนมกำนัล เป็นเกณฑ์ในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ไก่บรรยายถึงมเหสีและนางสนมกำนัล ของกษัตริย์วงศ์เทวาทั้งสี่พระนคร ว่า

อันอรกษายาทังธานี	คั้งไค้แต่สี่ภารา
ประคัมค้วยสุรางค์นางสนม	ล้วนอุกมรูปทรงวงศา
ถวนหมื่นหกพันกัศยา	วิลาศเลิศลักชณาทุกนางใน ³

และกาเกี้ยวกลอน ก็กล่าวถึงท้าวพรหมทัต ว่า

เธอเมืองคัคเรศวโรลลักษ์	ประไพภักตร์งามเพียงอัปสรสวรรค์
ชื่อกาเกี้ยววิลาสคังทองจันทร์	เนอบนหอมฟุ้งจรุงใจ
.....
คั้งพหุณนิย เนตรกรุงกัศริย	พูนสวัสดิ์ก็สังวาสเกษมสำนาค
เป็นเอกองค์ไบนองคัมบริหาร	ประมาณหมื่นหกพันกัศยา ⁴

¹ กฎหมายตราสามดวง, 2: 206.

² คู่มือที่ 3 หน้า 38-45.

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนา (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2498), หน้า 1.

⁴ เจ้าพระยาพระคลัง(หน), กาเกี้ยวกลอน, หน้า 1.

ส่วนการมีสามีหลายคนนั้น ไม่ใช่สิ่งธรรมดาในวัฒนธรรมไทย¹ และสังคมยังแสดงความไม่พอใจที่หญิงมีสามีหลายคน ทั้งนี้สังเกตได้จากคำกล่าวเชิงคติเตือนใจว่า "ชายสามโบสถ์ หญิงสามบ้าน" และการกล่าวประณามหญิงที่มากชู้หลายตัวว่า "หญิงแพศยา" ดังเช่นนางกาก็ และนางวันทอง เป็นตัวอย่างที่รู้จักกันทั่วไป

ในส่วนของพิธีกรรมแต่งงานนั้น ชาวอารยันอินเดียนถือว่าน้ำเป็นส่วนสำคัญในพิธี เพราะเป็นเครื่องหมายของความอุดมสมบูรณ์ เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องเข้าพิธีอาบน้ำสรงน่ายกยให้บริสุทธิ์เสียก่อน จึงจะดำเนินพิธีอย่างอื่นต่อไป ดังในกัมภีร์อรรถรพเวทได้กำหนดพิธีอาบน้ำให้เจ้าสาวก่อนเข้าพิธีแต่งงาน² เจ้าสาวต้องเข้าพิธีอาบน้ำชำระร่างกาย ทาขมิ้นชันด้วย ตอนนี้พวกเพื่อนเจ้าสาวจะเอาน้ำซักตัวเจ้าสาวด้วย เป็นการเล่นสนุก ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพิธี แต่ตามประเพณีไทยเดิม จักเข้าเป็นการอาบน้ำในพิธี ก็อุปประเพณีไทยไม่ว่าจะในพิธีอะไรที่สำคัญ จะต้องอาบน้ำชำระร่างกายให้บริสุทธิ์เสียก่อน เพื่อว่าพิธีที่จะทำต่อไปจะได้บริสุทธิ์และขลังขึ้น³ ดังนั้น การซักน้ำรดเจ้าบ่าวสาวในประเพณีเดิม จึงเป็นการชำระล้างมลทินให้หมดไป บ่าวสาวจะได้เป็นคนบริสุทธิ์สำหรับเข้าพิธีแต่งงานในวันรุ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ประเพณีไทยเดิมจึงซักน้ำในวันสุกดิบ ไม่ได้ทำกันในวันแต่ง และพระสงฆ์เป็นผู้ซักน้ำมนตร์ เพราะถือว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ยอมขลังกว่าคนธรรมดา แต่ต่อมาธรรมเนียมนี้ได้เปลี่ยนไป เพราะเห็นว่าพระสงฆ์ไม่พึงเกี่ยวข้องในพิธี เช่นนี้ การรดน้ำคู่บ่าวสาวจึงกลายเป็นส่วนของพิธีแต่งงาน และแขกผู้รับเชิญไปในงานเป็นผู้รดน้ำแก่บ่าวสาว⁴

¹ เสรีบุรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 149.

² กุณฑล 4 หน้า 110.

³ เสรีบุรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 336.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 335-338.

พิธีแต่งงานของชาวอารยันอินเดียในสมัยพระเวทที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับพิธีของไทยพิธีหนึ่งก็คือ พิธีที่เจ้าบ่าวไข่มือขวาจับมือเจ้าสาว ซึ่งเรียกว่าพิธีปาณิศรณะ (ปาณิศรณ) หรือหัสศครณะ (หสศครณ) ซึ่งถือเป็นพิธีสำคัญพิธีหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงว่าเจ้าบ่าวและเจ้าสาวได้กลายมาเป็นสามีภรรยาด้วยกันแล้ว¹ พิธีทำนองเดียวกันนี้ในประเพณีเดิมของไทยก็มี เรียกว่าพิธีเกี่ยวก้อย เป็นพิธีที่ทำในตอนส่งตัวเจ้าสาว คือเขาแก่เป็นผู้จัดการให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวไข่มือเกี่ยวกันไว้ แสดงว่ายอมยกให้เป็นคู่ครองสิทธิ์ขาด พิธีเกี่ยวก้อยเป็นพิธีโบราณ ซึ่งมุ่งแสดงให้เห็นว่าการแต่งงานทำให้คนทั้งสองเกี่ยวของเป็นสามีภรรยา กัน เท่ากับเป็นคน ๆ เกี่ยวกันแล้ว จะต้องรวมทุกข์ร่วมสุขกันต่อไปภายหน้า เปลี่ยนชีวิตใหม่จากโสดมาเป็นคู่ และดมหัวจมท้ายด้วยกัน²

สำหรับพิธีส่งตัวเจ้าสาวให้แก่เจ้าบ่าวนั้น ในประเพณีของชาวอารยันอินเดีย เจ้าสาวต้องเดินทางไปสู่บ้านเจ้าบ่าวในฐานะภรรยาสืบต่อไป แต่ก็มีประเพณีห้ามเจ้าบ่าวและเจ้าสาวอยู่รวมกันจนถึงสามีภรรยาในคืนวันแต่งงาน ในกัมภีร์อรรถรพเวทกำหนดว่าเจ้าสาวต้องรักษาความบริสุทธิ์จนครบสามคืน นับจากวันเข้าสู่พิธีวิวาห์แล้ว ทั้งนี้เพื่อป้องกันมารร้ายซึ่งจะมาทำลายเชื้อสายที่เกิดมา³

ประเพณีเดิมของไทย ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือไม่ส่งตัวเจ้าสาวในวันแต่งงาน แต่จะครองรองจนกว่าจะถึงดุกหัวนึ่งเรียงหมอน ระหว่างที่รอดุกหมอน เจ้าบ่าวจะต้องนอนเฝ้าหออยู่คนเดียว ซึ่งอาจจะเบียดสามก้นบ้าง ห้าก้นบ้าง จนต้องเจ็ดก้น หรือนานกว่านั้นก็มี⁴

¹ กุปที 4 หน้า 106-107.

² เสฐียรโกเศศ, ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน, หน้า 385, 387.

³ เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า 356-357 อ้างจาก Encyclopaedia of Religion and Ethics, VIII: 315.

⁴ เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า 353-354.

การเข้าทอนี่ อาจเป็นประเพณีเก่าสมัยอาณาจักรสุโขทัย และไทยคงได้แบบอย่างมาจาก
อินเดียนั้น แต่มาแปลงเป็นเจ้าขาวเข้าทอรอยเจ้าสาว เพื่อให้เข้ากับจิตใจความรู้สึก
ของคนไทย¹

จากการพิจารณาดูประเพณีแต่งงานในแ่งต่าง ๆ กันกล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า
ประเพณีการแต่งงานของไทย มีลักษณะบางประการสัมพันธ์กับประเพณีแต่งงานของชาว
อารยันอินเดียนั้น ซึ่งแสดงว่าแนวความคิดเกี่ยวกับประเพณีของแต่ละรานั้น อาจจะสอด-
คล้องกันได้ และบางกรณีก็เป็นผลมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่แผ่ขยายและถ่ายทอดแก่
กันและกัน ทั้งนี้ เมื่ออิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียนได้แผ่ขยายมาสู่ประเทศไทยตั้งแต่
โบราณกาล ไทยจึงรับทอดแนวความคิดบางประการ เกี่ยวกับประเพณีแต่งงานไว้ และนำ
มาดัดแปลงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความนึกความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย
เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่สังคมโดยรวม อันเป็นจุดประสงค์สำคัญของพิธีกรรม
และประเพณีต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 361.